

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

NAGYAPA MESÉL*

Nagymama néhány napja, de talán egy hete is oda van. Kórházba vitték, s Nagypának attól fogva szavát is alig hallani. Pedig végre üres a ház, nyugalom van, ahogy óhajtotta néhányszor, amikor kezdett már agyára menni a sok buta asszonybeszéd, és most mégis kedvetlen. Nem jönnek színes anyagaikkal a ruhát varrató kuncaftok, de a szomszédok se. Akkor meg kihez beszéljen? A szüleim dolgoznak, én vagyok csak mellette még egy darabig, mert szeptemberben már iskolába megyek. – Ha megsegít bennünket az Isten, akkorra tán hazaengedik Margitot, s akkor megint helyére kerül minden – mondogatja az öreg, de apámnak nem tetszik az állapota, mert úgy látja, már a pipa sem esik jól neki. Én unszolom Nagypát, hogy beszéljen valamit a régi dolgokról, hadd igyam a szavait, mint máskor, de csak legyint, és arcát tenyerébe temeti. Feje, felsőteste meg-megrázkódik, úgy látom, sír, mégpedig hangtalanul. Negyedóra múlva mégis összeszedi magát, rám néz, s az arca mintha vidámabb lenne.

– Gyere, főzünk valamit – áll elő egy hirtelen jött ötlettel.

Igencsak elcsodálkozom ezen, mert amióta az eszemet tudom, Nagypának csak annyi köze volt a tűzhelyhez, mint a legtöbb falusi férfiembernek. Este gerjesztőt készített, reggel kihordta a hamut, begyújtott, majd folyamatosan pótolta a tüzelőt. Ha vizes volt még a fa, a kürtő körül kalitkába rakta, s vigyázott rá, hogy a felforrósodott csőtől tüzet ne fogjon. De konyhai edények, eszközök körül forgolódni, a Nagymama dolgaiba avatkozni nem láttam soha, ezért hát most csodálkozva nézek rá.

– A paprikás krumplit szereted, ugyi?

Bólintok, és ettől kezdve kíváncsian várom, ha már így alakult, hogy én is belekóstolhassak a főzés tudományába. Nem mondom, megálltam már korábban is a tűzhely mellett, amikor nagyanyám a rántást készítette, de csak azért, mert egyszer megnyalatta velem a zsírban világosbarnára pörkölt lisztet, s akkor kedvet kaptam rá, hogy máskor is elfogadjam a felém nyújtott fakanalat. Most azonban, ha jól értettem, én is segíthetek Nagypának, de mit?

– Krumplit tudol pucolni? – kérdezi, s mivel maga is tudja, hogy nemigen volt még alkalmam ilyesmivel foglalkozni, sietve hozzát teszi: Most megtanulhatod. Aztán rájövök, hogy nem is olyan bonyolult, mert a frissen vajt új-

*Önéletrajzrészlet a *Vásártér* című, most megjelent regényből, Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2018.

krumpli héját kaparni is alig kell, könnyedén lehámlik szinte magától. Míg én a pucolással foglalatostkodom, Nagyapa begyűjt a csikóspórba, hagymát aprít a lábasba, zsírban lassú tűzön sárgára pirítja, majd oldalra húzza, hogy ne égjen tovább, és leül mellém, hogy segítsen a pucolásban.

- Most már jöhet a paprika és a só - mondja, amikor a krumplit összeaprította, s egy fél evőkanálnyi őrölt paprikát elkever a lábas alján. Ebbe megy a felaprított krumpli, a só, aztán felönti vagy két bádog vízzel.

- Ennyi az egész tudomány, most már csak meg kell főzni.

S amíg felfő, majd lassú rotyogással készül az étel, tovább beszél.

- A pásztorok úgy szokták, hogy egy kevés targonyát is kevernek a levibe, de akkor több vizet kell hozzá önteni, mer' a targonya felissza, oszt akkor nagyon megsűrűsödik. De az se jó, ha túl hígra sikerül. Valamikor, ha tart még a füstölt kolbászból, azt is szoktunk bele szeletelni, akkor finom csak igazán. De hát hol van már ilyenkor kolbász?

Negyedórányi rotyogás után már érzem az étel illatát.

- Bizony, jó lesz ez kolbász nélkül is! - állapítja meg Nagyapa, miután kíméletesen megkavarta, s a fakanállal belekóstolt a levébe. - Na, hadd főjön még valameddig.

Amikor már hűlt a tányérban, és csak óvatosan kóstolgattuk, Nagyapa újból beszélni kezdett.

- Amikor a vasúton dőgoztam, sokat vótam úton. Nagyanyád tudta, mikor áll meg a vonat Újlakon, oszt' Pistával, vagy Gizivel küdte nekem az ételt. Vót úgy, hogy nem tudtam a mozdonyrul leszállni, mert munka vót, állás közbe' is kellett lapátolni a szenet. Ilyenkor a mozdonyvezető vette át az ételhordót, oszt' majd, amikor ráértem, elfogyasztottam. Hát egy alkalommal pont paprikás krumplit küdött nagyanyád, de az tele vót finom füstölt kolbásszal. Na, mondom magamba, hát honnan vették ezek a kolbászt? De annyi vót benne, hogy én azt meg se győztem enni. Majd amikor hazamegyek, kérdem én: te Margit, minek raktál nekem az ételbe annyi kolbászt? - Miféle kolbászt? - azt mondja: azt se tudom, mikor láttam kolbászt utójára! - Na, hát akkor én megbolondultam? - gondolom magamba. Akkor oszt rájöttem, hogy a mozdonyvezető vót az, aki így megtréfált engem, mer' biztoson belenezett a lábosba, oszt egy kicsit hígnak tanálta. Ami igaz, az igaz: úriember vót.

- Nagyapa is mozdonyvezető vót?

- Dehogya is vótam én mozdonyvezető. Fűtő vótam csak. Vizsgáló mozdonyfűtő. Ungvár, Királyháza meg Szatmárnémeti között jártunk, de valamikor egészen Karánsebesre is. De sok szenet belelapátoltam a négyhuszonnégyes gyomrába! Az egész Újlaknak elég lenne télire.

Ezen egy kicsit elmélázok, és kanalazom az ételt. Azt, persze, értettem, hogy a gőzmozdonyban szénnel tüzelnek, és hogy Nagyapa volt a fűtő, de mit jelenthet az, hogy vizsgáló? Erre rá is kérdezek.

- Tudod, fiam, harminckilencbe', amikor megint magyarok lettünk, én már túl vótam az ötvenen. De a Béla öcsém segítségével, aki sokkalta okosabb ember vót nálam, felvettek a vasúthoz, oszt' hat hét alatt kitanultam a mesteriséget. Adtak rulla még papírt is, vagyis bizonyítványt. Onnan jöttem nyugdíjba is, ezér' minden esztendőbe küd nekem a vasút két tonna szenet.

- És azelőtt, amikor nem magyarok vótunk, kik vótunk? Meg még azt is tessék nekem elmondani, hogy amíg ki nem tanult fűtőnek, mi vót Nagyapa?

- Nahát, te gyerek, te aztán sok mindent szeretnél tudni. Mi lesz tebelőled, ha nagy leszel, tán ügyvéd?

Valahogy sok olyan dolgot beszél most Nagyapa, amit én még nem értek. Nem értem azt sem, hogy mi az ügyvéd, de az már nem is érdekel olyan nagyon, mert látom a száján, hogy folytatni akarja, csak közben vakargatja a feje búbját, mintha onnan akarná előcsalogatni a választ.

- Hát hogy is mondjam? - kezd bele, de látom, hogy nagyon nehezen. - Most, ugyi, már több mint tíz éve oroszok vagyunk. Vagyis mi, te meg én, meg a család és a rokonság magyarok vagyunk, de hát így kell mondani, mert most úk dirigálnak. De előtte, ezt az előbb már mondtam, hivatalosan is magyarok vótunk, azelőtt meg csehek. Mielőtt meg csehek lettünk vóna, egy rövid időig, tizenkilencbe' románok is vótunk. Amikor a románok bejöttek, én is gazdálkodtam, mint mindenki a községbe'. Vót egy kis földem, két lovam, tehének, disznók, oszt' abbul éltünk, de kellett is a kis haszon, mert nem sokkal azelőtt halt meg az első feleségem, Róza, én meg ott maradtam négy gyerekkel özvegyen. Hát ekkor jöttek a románok, hogy adjam át nekik a szekeret és a lovakat, mer' szükségük van rá. Mondom, mi lesz velünk, ha a lovakat elviszik, miből tartom el az árvákat? Na, azokat oszt' nem érdekelte. Levezették az udvarrul a két lovat, utána letolták a szekeret is. De ez még semmi! Három nap múlva keresnek egy

pecsétes papírral, hogy be kell menjek Szöllősre, a román előljárhoz. Felkeltem én, ahogy szoktam, hajnalban, elláttam a jószágot, oszt' begyalogoltam. Kérem, mért hívtak? Oszt' akkor mondták, hogy büntetést szabtak ki rám, amiért engedetlen voltam. Tizenöt botütést kaptam a hátamra, alig bírtam hazavánszorogni. A következő héten megént csak be kellett menni a következő részletért. De harmadjára már nem mentem. Mondtam, nem érdekel, nem megyek többször, elég volt. Hát, még jó, hogy annyiba' maradt.

A kellemetlen élmények felidézése elkedvetlenítette, és elhallgatatta az öreget, de bennem már ott motoszkált a következő kérdés.

- És a lovat meg a szekeret nem adták vissza?

- Már hogy adták vón? Kelletett nekik, amikor kifelé vonultak, azon vitték a sok rablott holmit. Későbbet oszt' lett nekem lovam, szekere megént, mer' anélkül nem lehetett boldogulni. Húszba' megházasodtam másodszor is, akkor vettem el nagyanyádat. Születtek a gyerekek. Árpád, azut a te apád, Pista, meg utójára Gizi nénéd. Menni kellett, mindenféle fuvart elvállaltam. Jártam a salánki erdőre fáért, meg ott faragták a tőgyfa ágasokat, ott maradt a sok jó forgács, azt meg hazahordtam tüzelni. De elmentem én nem eccer az orosz búcsúsokkal is. Pócsra jártak, ott volt nekik a hatalmas nagy templom. Itt, a mi környékünkön olyat nem is látni. Mire körbecsúszták néhányszor, nem tudom, maradt-e bűr a térgyükön.

Eszembe jutott, hogy engem is térdepeltettek már néhányszor, ha anyu szerint valami rosszat tettem, de csak a sarokban, és addig szólt a büntetés, amíg bocsánatot nem kértem. De amiről Nagyapa beszél, azt én fel sem tudom fogni, ezért inkább kérdezek.

- És azok az emberek mit követhettek el, hogy azt a nagy templomot térden csúszva kellett nekik körbejárni?

- Hogy mit? Hát, azt csak ők tudták vóna megmondani, hogy kinek mi volt a bűne. Meg osztán evvel akarták elérni, hogy hallgassa meg őköt a Jóisten... De hát nem is ezt akartam én neked elmondani, ha már eccer szóba került Pócs, hanem egy olyan esetet, amék mindig megkacagtat, ahányszor csak eszembe jut. - Így terelte más irányba a szót Nagyapa, s a jól ismert huncut mosoly már ott készülődött a bajsza alatt.

- Egy alkalommal - ha jól emlékszem - pünkösdi búcsúra vittem egy asszonycsapatot. Odaértünk jó időbe', még nem kezdődött meg a szentmise, de az emberek már jöttek templomi zászlókkal, énekelve, mindenfelől. Én életemben nem láttam annyi embert, de igaz, hogy kódust se, amennyien ott összegyűltek. Egyiknek csak a fél lába hiányzott, valaméknél mind a kettő, volt aki egy mankóval bicegett, volt olyan, hogy kettővel. Volt köztük vak is, azt egy gyerek vezette, oszt' mindegyik azon igyekezett, hogy jó helyet találjon magának, minél közelébb a bejáráshoz. A nagy helyezkedésbe' elébb csak lökdösték egymást, de azut' úgy egymásnak estek, hogy csak úgy csattogtak a mankók egymás hátán meg fején. Csak akkor csendesedtek el valamennyire, amikor elkezdtek bevonulni a cifra ruhás papok. Mikor oszt bementek, azt mondja az egyik nagyszakállú az előbbi toladóhoz fordulva: Ni, hogy felvág! Még csak most lett kódus! Nekem már a nagyapám is kódus volt!

És Nagyapa nevetett. Olyan gyermekien és őszintén, mintha csak az imént, szemünk láttára verekedtek volna össze a koldusok, s az utolsó mondatot, melynek kezdetleges őszinteségével nem tudott eltelni, nemcsak megismételte, de értelmezte is: neki már a nagyapja is kódus volt! Pont úgy örökölte a kódusbotot, mint a király a koronát!

Nevettem, hát hogy ne nevettem volna a hivatásos alamizsnagyújtó „aranymondásán”, de egyben el is komorodtam, mert szinte azonnal a mi szegény koldusunk, Vomnádcát, meg Borsos Endre, a másik újlaki kéregető testi nyomorúságára gondoltam, akiket el sem tudtam képzelni az egymást csépelő koldusok helyében.

Nekem azonban sokkal inkább a Nagyapa jókedve, felszabadult öröme rajzolt az arcomra maradandó mosolyt.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

AZ UKRAJNAI VÁLTOZÁSOKRA

*A panelben hat fok. Minek a luxus?
Plafonig ér a fűtőgáz ára.
A csapot sem éri már el a lakó,
s ha megnyitná mégis – úgy csak magára.
Létezik ennél olcsóbb halál is:
a toronyház tetején ki vagyon írva,
hány másodperc kell a becsapódásig,
s hány nap, míg megérkezel a sírba.*

*Vagy felfognak ugrás közben a varjak,
s repülni tanít az ős életösztön?
Ragadd meg szíved két marokkal,
ne hagyd, hogy véged világra jöjjön.
Létezhetsz értelmesebb halál is.
A Majdanra tódul százezer társad,
a mesterlövész célkeresztjében
imbolyog homlokod, mozdul a vállad,*

*teli torokkal hallgatod mégis,
a felek egymást hogyan átkozzák.
Észre sem veszik: rég nem az övék,
martalócoké már ez az ország.
Mily jó, hogy hiszünk a gondviselésben,
s a veszélytudat csak meg sem ingat.
Tápláljuk tovább, vitaminozzuk,
neveljük jövőnk hóhérait. . .*

*Gondokkal terhelt, emberarcú
a tél – és ráncai rettentő mélyek.
Friss hó híján a sarat csapázza
valami nyomorult, gyalogos lélek.
Kiből esett ki, nem lehet tudni.
Nincs a sóhajnak személyi száma.
Ha elvánszorog a begyűjtő helyre,
lesz-e, aki a kaput kitarja?*

KÖZELÍT VALAKI

*Már nem lomb,
még nem avar.
Még színeket
játszik az erdő.
Apró poronty
még most a halál,
de éj anyja
emlőjén felnő.*

*Szoptam volt én is
azt a csecset,
tudatom
nem volt már tiszta.
Szétmarta szám
a tömény ecet,
s testembe
nem leltem vissza.*

*Lebegni jó,
ölelni jobb volt,
de el már
borom sem érem.
Hologram vagyok
a hold homlokán
egy virtuál'
hóésésben.*

*Sem hideg, sem hang,
Sem fájás, sem fény –
az idő sem
érinthet engem.
De közelít valaki,
megfogja kezem,
s tudom már:
minden rendben.*